

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Махиня Наталія Миколаївна

**«ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»**

Спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Психологія»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

*кандидат психологічних наук, доцент
Шеленкова Н. Л.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи вивчення психологічних чинників політичної соціалізації.....	8
1.1. Дослідження політичної соціалізації в сучасній вітчизняній та зарубіжній науці.....	8
1.2. Соціально-психологічні чинники політичної соціалізації студентської молоді та їх характеристика.....	22
Висновки до розділу 1.....	45
Розділ 2. Емпіричне дослідження психологічних чинників політичної соціалізації студентської молоді.....	46
2.1. Організація дослідження, обґрунтування методів та методик вивчення соціально-психологічних чинників політичної соціалізації студентської молоді	46
2.2. Аналіз соціально-психологічних особливостей включення в політичне життя студентської молоді.....	57
Висновки до розділу 2.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність вивчення проблеми політичної соціалізації пов'язана з тими глобальними змінами, що відбуваються в українському суспільстві. Інтенсивність соціально-політичних та економічних перемін, пошук нових ціннісних орієнтирів, суперечливість і різноспрямованість ціннісно-орієнтаційних уподобань стали основними характеристиками українського суспільства початку ХХІ сторіччя, а поглиблення цих процесів та синтез різноманітних передумов становлення особистості призводять до посилення динаміки зміни змісту та чинників політичної соціалізації. Важливість цієї проблеми визначається тією роллю, яку відіграє процес політичної соціалізації в становленні особистості громадянина. Ідея формування механізмів політичної соціалізації молоді через засвоєння політичних знань, цінностей, норм, вмінь та навичок поведінки в соціально-політичному житті визначає пошук таких основ, знання яких дозволило б оптимізувати процес політичного становлення молодого покоління в сучасному українському суспільстві.

Незважаючи на значний інтерес до цієї проблеми, досі досліджені недостатньо питання соціально-психологічних чинників, що забезпечують успішний перебіг політичної соціалізації студентської молоді. Існує певне протиріччя між нагальною потребою ефективного впливу на процес політичної соціалізації молоді через розуміння соціально-психологічних чинників цього процесу та недостатнім теоретичним та емпіричним дослідженням питань, пов'язаних із політичним становленням особистості. Ідея формування механізмів політичної соціалізації через засвоєння політичних знань, цінностей, норм, вмінь та навичок поведінки в соціально-політичному житті визначає пошук таких основ, знання яких дозволило б оптимізувати процес становлення політичного інтересу та політичної участі молодого покоління в сучасному українському суспільстві.

Певні аспекти політичної соціалізації розглядаються в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Об'єктом уваги дослідників є природа та механізми цього процесу (Г.Лассвел, Дж.Адельсон, Дж.Алмонд, С.Верба та ін.),

вікова періодизація політичної соціалізації (Д.Істон, Дж.Денніс, Р.Коннел та ін.), можливості різноманітних інститутів соціалізації (Х.Ремшмідт), аналізується ефективність освітніх технологій і виховних прийомів на різних стадіях соціалізації (У.Бронфенбреннер), досліджується роль конвенційних норм в регуляції процесу соціалізації (Л.Колберг, Т.Шибутані), суб'єктивні процеси, що відображають результати соціалізації (Р.Бернс, Е.Еріксон).

Недостатня увага приділяється вивченню аспектів, пов'язаних із роллю такого інституту політичної соціалізації як вищий навчальний заклад. Очевидно, що суспільство, яке прагне до утвердження демократичного устрою, повинно спиратися на такий державний інститут, як система освіти і виховання, який покликаний конструктивно сприяти становленню демократичної, політично зрілої особистості як суб'єкта політичних відносин, громадянина, здатного робити усвідомлений політичний вибір і нести за нього відповідальність. Прагнення вирішити названі протиріччя і заповнити прогалини у вивченні соціально-психологічних чинників політичної соціалізації студентів і визначило проблему нашого дослідження.

Об'єкт дослідження – процес політичної соціалізації студентської молоді в умовах соціально-політичних змін сучасного українського суспільства.

Предмет дослідження – психологічні чинники політичної соціалізації студентської молоді.

Мета дослідження полягає у виявленні соціально-психологічних чинників, що зумовлюють специфіку політичної соціалізації студентської молоді.

Завдання дослідження:

1. Розкрити зміст політичної соціалізації студентської молоді.
2. Підібрати та розробити психологічний діагностичний інструментарій для вивчення психологічних чинників політичної соціалізації студентів.
3. Визначити соціально-психологічні чинники, що детермінують процес політичної соціалізації студентської молоді в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Методологічною основою дослідження слугують наукові надбання

філософії, загальної психології, історії психології, соціальної психології, політичної психології, політології, концепції соціалізації О.Г.Андреєвої, І.С.Кона, А.В.Петровського, ідеї Б.Г.Ананьєва, Л.С.Виготського, О.М.Леонтєва, С.Л.Рубінштейна, Д.В.Ольшанського, О.Б.Шестопал, Г.Г.Дилігеського, що стосуються принципів розвитку особистості, а також система уявлень сучасної політичної психології, яка представлена у вітчизняній науці роботами О.Б.Шестопал, М.І.Пірен, С.Д.Максименка, В.В.Москаленко, Л.Е.Орбан-Лембрик, М.Н.Корнева, Н.В.Чепелевої, В.О.Татенко, В.О.Моляко, М.М.Слюсаревського, В.О.Васютинського, Л.-М.А.Чепи, Н.М.Дембицької та ін.

Для вирішення поставлених завдань дослідження була розроблена програма, реалізація якої передбачала застосування **комплексу методів**, адекватних предмету дослідження: **теоретичні методи**: аналіз, синтез, осмислення та узагальнення положень психологічної, соціально-психологічної, психолого-педагогічної, політико-психологічної та філософської літератури; **психодіагностичні методи**: анкетування, опитування, методика визначення рівня соціально-психологічної адаптації К.Роджерса і Р.Даймонда, методика вивчення цінностей особистості Ш.Шварца, методика діагностики соціально-психологічних установок в мотиваційно-потребнісній сфері О.Ф.Потьомкіної, модифікована проєктивна методика „Я і суспільно-політичне життя України”, шкала активності-оптимізму, психолого-педагогічний тренінг „Я в світі політики”.

Теоретичне значення дослідження полягає в розкритті суті явища політичної соціалізації, що дало змогу розробити психолого-педагогічний інструментарій для вивчення цього феномену; результати дослідження дозволяють розширити і поглибити знання про закономірності становлення громадсько-політичної зрілості особистості в процесі політичної соціалізації.

Практичне значення дослідження: результати дослідження можуть стати основою виявлення ціннісних та суспільно-політичних орієнтацій студентів, прогнозування їх соціально-політичної поведінки.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалась на таких науково-практичних конференціях і семінарах:

1. V Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги» (м. Умань, 14 травня 2020 року).
2. IX Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція «Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених» (м.Умань, 29-30 жовтня 2020 року).
3. V Międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej „Nowoczesna nauka: teoria i praktyka” (Poznań, 20 marca 2021 roku).
4. VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінг» (м. Умань, 8-9 квітня 2021 року).

Публікації.

Махия Н.М. Основні фактори політичної соціалізації. Nowoczesna nauka: teoria i praktyka: Mater. V Międz. Konf. Nauk.- Prakt. / Pod red. M.Andrzejewskiego.Poznań: Nowa nauka, 2021. S 117-118.

Махия Н.М. Механізми політичної соціалізації молоді. Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги. Збірник наукових праць за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції(м. Умань, 8-9 квітня 2021 року) / За заг. ред. Т.Д. Перепелюк / М-во освіти і науки України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ФСПО. Умань, 2021

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 98 найменувань, 5 додатків. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 4 таблиці та 12 малюнків.

Дослідження показало, що вивчення соціально-психологічних чинників політичної соціалізації студентської молоді та сам феномен є надзвичайно актуальною та важливою проблемою на сучасному етапі поступу українського суспільства до демократії. Робота над предметом дослідження відповідно до цілей, завдань та наукових інтересів автора дозволила зробити наступні

ВИСНОВКИ:

В теоретико-методологічному плані дослідження показало, що з точки зору вимог сучасності в дослідженні проблем політичної соціалізації молоді залишається багато недостатньо розкритих питань, до числа яких нами було віднесено саме проблему соціально-психологічних чинників політичної соціалізації студентської молоді. Аналіз наукових джерел виявив наявність нагальної потреби розробки нової концепції політичної соціалізації, в якій би органічно поєднувався вплив соціально-політичного середовища на індивіда із формуванням політичної індивідуальності, яка має свободу вибору та здатна брати на себе відповідальність за прийняття рішень і дій. В роботі політична соціалізація студентської молоді розглядається як закономірний процес входження молодої людини в політичне життя суспільства в процесі двоєдиного процесу соціалізації-індивідуалізації, в ході якого відбувається засвоєння соціально-політичних цінностей, включення їх у свій внутрішній світ, формування власної політичної свідомості і культури, готовності особистості до участі в суспільно-політичних процесах країни.

Такий соціально-психологічний феномен, як політична соціалізація, являє собою багатоаспектне і складне поняття. В даній роботі політична соціалізація розглядається як закономірний процес входження молодої людини в політичне життя суспільства в процесі двоєдиного процесу соціалізації-індивідуалізації, в ході якого відбувається засвоєння соціально-політичних цінностей, включення їх у свій внутрішній світ, формування власної політичної свідомості і культури, готовності особистості до участі в суспільно-політичних процесах країни. В ході дослідження виявлено, що визначальними психологічними чинниками політичної соціалізації студентської молоді виступають особливості становлення таких якісних складових особистості, як ціннісні орієнтації. Зокрема, на це вказує той факт, що в основі психологічних новоутворень цього віку лежать цінності, які на цьому етапі життєвого шляху особистості активно включені в процес політичної соціалізації і виступають важливим психологічним чинником проходження цього процесу.

Науковий підхід до вивчення проблем політичної соціалізації

студентської молоді передбачає розгляд її як частини великої соціально-демографічної групи молоді, особливості якої визначаються роллю та місцем вузівської освіти в процесі політичної соціалізації. Закономірним є висновок про нагальну необхідність активного впровадження у вузах заходів, які би сприяли громадянській освіті молоді, формували навички активної участі в громадсько-політичному житті країни, вміння відстоювати свою точку зору та інтереси, які базуються на громадянських та загальнолюдських цінностях.

Результати емпіричного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що політична соціалізація студентської молоді носить переважно стихійний характер, що проявляється в провідній ролі **емоційного компоненту** в процесі входження студентської молоді в політичне життя суспільства. **Когнітивний компонент** в процесі політичної соціалізації молоді відіграє незначну роль; виявлено існування своєрідного політико-когнітивного вакууму в свідомості студентів, що підтверджується даними про слабку орієнтацію молоді в суспільно-політичному житті країни та наявності актуальної потреби в отриманні знань про політику і владу, знайомство з політичними концепціями, формами і способами участі громадян в управлінні суспільством у стінах вузу. **На поведінковому рівні** студентство проявляє готовність брати активну участь в суспільно-політичному житті України та сприяти її розвитку, проте паралельно з цим демонструє недостатнє розуміння важелів впливу на політичні процеси.

Результати дослідження підтверджують необхідність впровадження в практику ідеї громадянської та політичної освіти, головним завданням якої є озброєння молоді знаннями соціально-політичного характеру, формування навичок активної участі в громадсько-політичному житті країни та вміння відстоювати свою точку зору та інтереси, які базуються на громадянських та загальнолюдських цінностях.

Емпіричне дослідження виявило, що в молодіжній свідомості формується нова система ціннісних орієнтацій і установок. На рівні нормативних цінностей найбільш значущими для студентів є наступні особистісні цінності: безпека сім'ї, повага до старших, зміст життя, справжня дружба, мир у всьому світі,

свобода, відповідальність, самостійність, вірність, внутрішня гармонія, здоров'я та зріле кохання. Найменш важливими виступають такі цінності, як покірливість життю, соціальна сила та мінливе життя. Виявлено, що в ціннісно-мотиваційній сфері студентів переважають цінності, пов'язані із відкритістю до змін, свободою прийняття рішень, без кардинального заперечення існуючих у суспільстві традицій. Саме ці цілі є провідними на даному етапі політичної соціалізації. визначають її особливості та виступають маркерами цього періоду політичної соціалізації.